

**ЄВРОМАЙДАН* В УКРАЇНІ:
ОГЛЯД ІНФОРМАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
МЕРЕЖІ FACEBOOK
(ЛИСТОПАД 2013 — ЛЮТИЙ 2014 рр.)**

Бурхливе ХХІ ст. просто неможливо уявити без надзвичайно швидкого та інтенсивного розвитку інформаційних технологій, що торкнулися всіх сфер суспільного життя. Беззаперечно, рівень соціальної активності нині пов'язується з обов'язковою комп'ютерною грамотністю. Дедалі важливішим стає бути обізнаним і відбирати, відшукувати необхідну в зростаючих потоках інформацію, у першу чергу — електронну.

Важливо пам'ятати, що у століття інформаційних технологій історик повинен мати під рукою сучасний інструментарій для пізнання та аналізу історичної інформації. І одним із таких виступає Інтернет, що докорінно змінив стиль міжлюдського спілкування. Використовуючи особливості друкованих медіа (текст, статичні зображення), радіо (аудіопростір), телебачення (аудіо- і відеопростір), він створює синтетичну цілісність — мультимедійність, нову форму представлення інформації¹. Використання Інтернету в історичному дослідженні розширює евристичний потенціал останнього, можливості аналізу, використання й розміщення необхідної інформації; електронний спосіб фіксації інформації стає визначальним.

Актуальність даного дослідження зумовлена значним впливом глобальної мережі на всі сфери суспільного життя, новими перспективами оперативного обміну інформацією, її збереження, активного обговорення. У зв'язку з використанням Інтернету досить стрімко й динамічно розвиваються такі спеціальні історичні дисципліни, як, наприклад, історична інформатика та електронна археографія. Перша сферою своїх інтересів обрала інформаційні технології, розробку питань використання в дослідженнях електронних версій історичних джерел — не тільки текстових, а й інших форматів. Електронна археографія (електронна публікація історичних джерел та організація віддаленого доступу до них) якнайкраще демонструє необхідність у новітніх технологіях для презентації джерельного матеріалу — «старе джерельне вино потребує нових, сучасних і досконалих міхів»².

Гнучкі у використанні, електронні інформаційні ресурси успішно проникають сьогодні в усі складові частини сучасної інформаційної сфери,

* Багатомісячні масові протестні акції, що мали місце в Києві (на Майдані Незалежності та прилеглих вулицях) у листопаді 2013 — лютому 2014 рр., об'єдналися під загальною назвою Євромайдан.

поступово створюючи, по суті, її електронну матрицю³. Вони характеризуються різнобічністю, відповідають запитам різних категорій користувачів.

У доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знання» робиться важливий висновок про те, що, прийшовши на зміну системам знань, заснованих на усному, письмовому й друкованому слові, розвиток цифрових технологій сприяв безпрецедентному поширенню мереж у двох напрямках: горизонтальному — прискоренню швидкості передачі й вертикальному — ущільненню підключень⁴.

У сучасному вітчизняному інформаційному просторі з утвердженням електронних інформаційних технологій відбувається процес структурування джерельної бази й самих інформаційних ресурсів відповідно до потреб сьогодення. Він визначається запитамі різних категорій користувачів, у тому числі й тих, які досі не володіють комп'ютерними технологіями. Сам факт такого бурхливого в наш час процесу структурування говорить про суттєві перспективи на шляху повноцінного входження українського суспільства до інформаційного етапу його розвитку. Члени суспільства змушені відповідно до сучасних вимог активізувати сферу своєї інфотворчості в напрямі професійної чи громадської діяльності, набувати необхідної на сьогодні кваліфікації⁵.

На думку дослідників, активними користувачами Інтернету та соціальних медіа є, у першу чергу, соціально активні верстви населення з великою соціальною мобільністю та відповідним статусом⁶. Зважаючи на це, з одного боку, можна передбачати достатньо високий попит на наукові ресурси, а з іншого — продукування в самій мережі масиву інформації щодо сучасних політичних, соціально-економічних, культурних та інших процесів як на світовій арені, так і в межах окремої держави. Таким чином, використання електронних ресурсів є надзвичайно важливим і вагомим фактором під час історичних досліджень, а особливо для вивчення та аналізу ключових подій історії новітньої доби.

Перед нами вид електронної інформації, що поширюється на електронних носіях у просторі, визначеному інтернет-технологіями. Тобто для виробництва інформації цього виду обов'язковим є використання комп'ютерної техніки з відповідним програмним забезпеченням. Індивідуальні комп'ютерні системи дають можливість усім своїм користувачам не лише знайомитися з інформаційними ресурсами та використовувати їх відповідно до своїх потреб, а й долучатися до процесу творення нової інформації і, що показово, представляти її суспільству⁷.

У сучасному інформаційному суспільстві принцип об'єктивності, безумовно, залишається базовим та фундаментальним принципом теорії та методології історичної науки. Про об'єктивність дослідження може йти мова тільки в тому випадку, якщо історик розглядає всі історичні джерела, реальний історичний матеріал, що стосується досліджуваної теми, без будь-яких наперед заданих оцінкових суджень та кон'юктурних міркувань⁸. Сьогодні висвітлення новітньої історії не може бути об'єктивним без аналізу інтернет-ресурсів.

Будь-яке джерело містить у собі певний обсяг соціальної інформації, оскільки на першому етапі існування воно було елементом інформаційних процесів, що відбувалися в суспільстві. На другому етапі, будучи об'єктом історичного дослідження, джерело виступає носієм історичної інформації, що дає відомості про зміст і характер соціально-інформаційних процесів минулого⁹.

Інформація Facebook містить у своєму складі широкий діапазон типів джерел згідно з традиційним поділом — писемних, кінофотофонодокументів, етнологічних, лінгвістичних: спогади, фотографії, щоденники, карти, малюнки, блоги тощо.

У даній статті подається спроба аналізу соціальної мережі Facebook саме як інформативного джерела, що дало багато різноманітної інформації щодо подій Євромайдану (нами були обрані межі активної фази існування протестів: листопад 2013 — лютий 2014 рр. — Г.К.); пропонується класифікація ресурсів саме «промайданівського» спрямування та піднімається питання збирання, фіксації, архівації цього нового джерела, що, на жаль, має тенденцію до поступового зникання (інформація з часом може видалятися авторами, спільноти — припиняти своє існування тощо. — Г.К.). Актуальним є не лише збереження інформації, а й пошуки та запровадження перспективних методів для її дослідження, історичне, філософське та культурне осмислення. Слід зауважити, що внаслідок Революції гідності виникла досить велика кількість публікацій, що пов'язана з аналізом інформаційно-комунікаційних технологій (соціальних мереж) як драйверу організації, координації протестного руху; почали з'являтися дослідження щодо ролі, яку відігравали медіа під час подій Євромайдану. На наш погляд, проблемою аналізу є відносна «свіжість» подій та питання про завершеність самого феномену Євромайдану.

Історики, соціологи, журналісти також прагнуть розібратися в природі подій, зробити якісь прогнози, наукові дослідження та виробити стратегії. Одна з перших спроб систематичного аналізу медійного виміру Євромайдану була представлена на Студентському медіасимпозіумі, який відбувся в Українському католицькому університеті у Львові наприкінці березня 2014 р. Наприклад, доповідь Ірини Набитович «Здатність соціальних медіа визначати наратив: новий поворот української публічної сфери з появою хештегу #Євромайдан» присвячена аналізу наративу в соціальних мережах з фокусом на повідомлення з хештегом #«Євромайдан». Дослідниця також підкреслює визначальну роль соціальних мереж як засобу організації протестів, акцентує увагу на особливому значенні лідерів громадської думки та їхньої активності в соціальних мережах, стверджує, що пости в соціальних мережах — це смислове ядро громадської думки¹⁰. Анна Полуденко у своїй розвідці «Використання нових інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення громадянської активності, на прикладі руху “Євромайдан”» пропонує детальний огляд інструментів соціальних медіа, які були застосовані під час Євромайдану для посилення громадянської активності, звернувши увагу й на те, що вони використовувались і для її зменшення, а не лише стимуляції. Так,

наприклад, регулярним було поширення через Facebook та Twitter неправдивих повідомлень, які були спрямовані на залякування потенційних учасників протестів та підняття паніки¹¹. Дар'я Тимчук у статті «Інтернет-дискурс у соціальній мережі «Facebook» на прикладі Євромайдану 2013 р.» надає деякі роз'яснення змісту повідомлень у соціальній мережі: їхній очевидний та дещо прихований характер¹². Ольга Недавня у своєму дослідженні спробувала проаналізувати церковно-релігійний фактор Євромайдану в оцінках його учасників та прихильників¹³, а Вікторія Наріжна в статті «Євромайдан у текстах» розглядає, як дане явище подавали й аналізували вітчизняні та іноземні автори¹⁴.

26 червня 2014 р. відбулася міжнародна наукова відеоконференція за участі науковців з України та Канади, де феномен Євромайдану був висвітлений з точки зору фольклору, культурології, лінгвістики, політології, теорії масових комунікацій¹⁵.

Надзвичайно цікавим є соціологічне дослідження Кирила Галушка та Наталії Зорби¹⁶. Воно відображає реалії листопада 2013 — початку січня 2014 рр., коли протистояння між Євромайданом та владою мало ще переважно ненасильницький характер (тобто до конфлікту на вулиці Грушевського). Дослідники зосередилися на ролі соціальних мереж у формуванні настроїв громадської думки, комунікативного інструменту протестних акцій та мобілізаційного засобу для залучення масової підтримки. Вони з'ясували, що в порівнянні з Помаранчевою революцією соціальні мережі вийшли на перше місце серед агентів інформаційного впливу, при цьому лідером виявилася мережа Facebook. Ними був зроблений висновок про перетворення соціальних мереж на вирішальний фактор формування громадянського суспільства в Україні. Дослідники також визначили роль українського сегменту соціальних мереж під час подій Євромайдану.

14 березня 2014 р. відбувся Міжнародний науково-методичний семінар «Євромайдан як культурний феномен руху протесту: джерела, методи, перспективи дослідження». Були представлені доповіді в таких напрямках: «Візуальна антропологія Майдану», «Джерела вивчення культурного протесту в соціальних мережах» і «Етичні та наукові рефлексії під час фіксації та самофіксації протестних явищ». У своїй доповіді Г.В. Папакін зазначив, що фіксація, документування та архівування джерельної бази історичних подій та суспільних процесів останніх місяців є надважливим і вкрай потрібним завданням для фахівців різних дослідницьких напрямів¹⁷.

Особливої уваги потребує дослідження О.В. Юркової, котра чи не найперша звернула увагу на соціальну мережу Facebook як на новий тип історичного джерела, дала його характеристику та запропонувала варіанти архівування документів; поділилася міркуваннями з приводу можливостей використання даної мережі фаховими істориками для реконструкції подій Євромайдану.

Також слід згадати публікацію у «Washington Post» від 4 грудня 2013 р., в якій дослідники Пабло Барбера та Меган Метцгер, аналізуючи контент

соціальних мереж, спробували показати, що учасники Євромайдану для комунікації з однодумцями використовували значно частіше Facebook, ніж Twitter¹⁸.

Отже, вивчення соціальної мережі Facebook як інформаційного джерела з новітньої історії України є досить актуальним питанням на сьогодні.

Залишається визначити, чому, власне, соціальні мережі зацікавили нас, зокрема Facebook, а не інші (наприклад, ВКонтакте, Однокласники тощо). Присутність соціальних мереж у повсякденному житті не викликає ніякого подиву. Кожен третій українець (тобто 90%) регулярно заходить у соціальні мережі¹⁹. Натомість дивною для нас є ситуація, коли людина не має аккаунтів у жодній медіаспільноті. Найчастіше соціальні мережі сприймаються лише як засіб комунікації, бажання «засвітити» себе в суспільстві. Проте у зв'язку з останніми подіями в Україні (Євромайдан. — Г.К.) вони стали використовуватися як потужний координуючий інструмент об'єднання людей для участі в масових акціях, як джерело оперативного обміну важливою для суспільства інформацією. Спілкування в соціальних мережах побудоване таким чином, що люди прислухаються до думки тих, кому довіряють і кого добре знають. Пересічні користувачі безпосередньо з місця подій постили фото, відео, текстові повідомлення. Це бачили інші (наприклад, їхні друзі, друзі друзів), що сприяло інформуванню та залученню нових людей на Майдан, дало змогу дистанційно відчутися весь перебіг подій. Таким чином, соціальні мережі миттєво поширювали необхідну інформацію, швидко мобілізували людей, здійснювали потужний ідеологічний вплив навіть за кордоном. Вони стали потужним засобом зміни чутливого вектора суспільної свідомості.

Не можна не погодитися, що Євромайдан як явище зародився в соціальній мережі, точніше після того, як відомий журналіст Мустафа Найєм через призупинення Кабінетом Міністрів процесу інтеграції 21 листопада 2013 р. о 19.55 розмістив на своїй сторінці у Facebook відповідний пост (*рис. 1*).

Даний запис — маленький камінчик, який спричинив лавину в українському суспільстві²⁰.

Тоді ж, за твердженням ВВС (британської телерадіомовної компанії), уперше було використане поняття «Євромайдан» у соціальній мережі, що стало словом 2013 р. за версією Словника сучасної української мови, а також найпопулярнішим неологізмом у Росії²¹. З 21 по 28 листопада 2013 р. #Євромайдан був найпоширенішим хештегом в Україні. Інтенсивність публікацій з його використанням сягала 1500–3000 повідомлень на годину²².

Без сумніву, соціальні мережі стали платформою для новин у цей час, сприяли організації та функціонуванню Євромайдану, поширенню інформації, розгортанню протестних настроїв, мобілізації населення та матеріальних ресурсів.

Загалом, аудиторія українського Інтернету становить 18–20 млн користувачів (віком старше 15 років), а щоденна — 11–13 млн. У середньому відвідувач заходить щодня на 4 сайти²³.

Рис. 1.

Таким чином, сьогодні вже можна стверджувати, що інтернет-ресурси стають важливим джерелом культурно-освітнього впливу на широке коло користувачів, адже їхньою перевагою є не лише доступність (у будь-який час, у будь-якому місці за допомогою необхідних технічних пристроїв є доступ до інформації), а й інтерактивність. Тобто відповідну інформацію, опубліковану певним користувачем (у мережах, на форумах, файлообмінниках тощо), будь-хто може коментувати, трансформувати, ділитися нею — робити безліч операцій із запропонованим контентом. Тут доречно говорити навіть не про діалог, а полілог між користувачами.

Після виходу українців на протести було створено безліч груп, публічних сторінок, тематично пов'язаних з Євромайданом (характеристика деяких буде подана нижче. — Г.К.). На них щохвилини підписувалися сотні користувачів. Соціальні мережі перетворилися на могутній генератор новин, думок. Тут не лише дізнавалися про події, заплановані акції, нагальні потреби мітингувальників, а й просили про допомогу, поширювали заклики не залишатися байдужими. Тоді як до початку інформаційної доби процес бурління «мас» відбувався переважно десь «на кухні» й лише в надзвичайних ситуаціях стихійно виливався у відкрите вуличне протистояння. Сьогодні ж набагато легше знайти однодумців і сформулювати загальний план дій не виходячи з дому.

В Інтернеті читача, який заходить на персональний блог журналіста чи знайомиться з його ж статтею в електронній версії, цікавить особистий погляд певного фахівця на конкретно взяті події. Така система полегшує донесення інформації до людей та збільшує їхню інтерактивність²⁴. Формат Інтернету дозволяє повернути текст як гіпертекст. Він постійно правиться самими користувачами, і, таким чином, вони не є пасивними споживачами інформації, а самі обирають, на яку веб-сторінку заходити, що коментувати. Так зберігається їхня ідентичність²⁵.

Саме соціальні мережі забезпечують найбільш оперативну подачу інформації, оскільки мають можливість постійного, багаторазового оновлення матеріалу протягом доби. Отже, це дає можливість читачеві знайомитися з перебігом розвитку подій громадського життя в режимі онлайн, оперативно реагувати, використовувати наявну інформацію в подальшому. Інформаційний вибух, що стався внаслідок так званої революції в мережі, призвів до появи гігантських, величезних потоків інформації, яка зростала в геометричній прогресії та постійно оновлювалася.

Узагалі, Інтернет — це нерозбірливе сховище інформації, значна частина якої є неточною, дубльованою або рекламною. І коли постає питання доступу до високоякісної, достовірної, рецензованої наукової інформації, то багато користувачів потрапляють у складні ситуації. Швидкозростаючі обсяги інтернет-ресурсів ставлять перед користувачами нові й нові проблеми, пов'язані з їх обробкою, критичним осмисленням та організацією ефективного використання. І першочергове завдання — не лише усвідомити, а й правильно опрацювати та зберегти дану інформацію (це питання розглянемо далі. — Г.К.).

Безумовно, Євромайданом були охоплені всі соціальні мережі. Однак чому для даного аналізу було обрано саме Facebook?

Для пояснення нашого об'єкту дослідження поглянемо на інші соціальні мережі. Візьмемо, наприклад, ВКонтакте. Цей російський ресурс дуже популярний серед студентів та підлітків. Дискусії тут мали менш активний характер, замість виважених коментарів часто наводилися беззмістовні, велика кількість недостовірної інформації про ситуацію в Україні. Проте за ключовим словом «Євромайдан» на час проведеного аналізу нами знайдено 930 спільнот. Серед них: «ЄВРОМАЙДАН | МАЙДАН» (<https://vk.com/evromaidan>), «Євромайдан. Євромайдан» (<https://vk.com/euromaid>), «Євромайдан — ЦЕ МИ. УКРАЇНА» (<https://vk.com/pravy>), «Українська революція | Євромайдан | Євромайдан» (https://vk.com/maudan_ukr), «Євромайдан» (<https://vk.com/evromaidan13>) тощо, які є найчисленнішими. Хоча деякі групи просто додали хештег #«Євромайдан» до своєї назви, не маючи відношення до протестних подій у Києві.

Щодо сайту Одноклассники, то тут дещо інша ситуація. За віковими показниками аудиторія цього ресурсу є більш дорослою. Проте цю російську мережу можна назвати найбільш антимайданівською з проросійськими настроями, що висвітлює переважно антимайданівські ідеї, думки, дії. Величезну

кількість груп охоплює слово «Антимайдан» — 580, тоді як за пошуком «Євромайдан» — 205. Промайданівські групи тут у зародковому стані, практично не оновлюються, часто інформація блокується, кількість користувачів досить мала. Їхній зміст в основному складають посилання на актуальні новини, відеоматеріали, одиничні заклики діяти та політичний гумор. Більшість постів в Однокласники пов'язана з агресією щодо України. Тому цю соціальну мережу для даного дослідження не варто сприймати як надійний ресурс.

Цікаво, що протягом цього року відбулася повна зміна рейтингу соціальних мереж за генерацією новинарного трафіку: якщо раніше головною соціальною мережею для висвітлення новин була ВКонтакте, то зараз — Facebook²⁶.

Отже, найбільш провідним джерелом інформаційного впливу є Facebook. По суті, це великий штаб Євромайдану²⁷. Наприклад, можна згадати, що 22 січня 2014 р. величезна кількість користувачів змінила свої головні фото (аватарки) на чорний квадрат (або такий же, тільки із синьо-жовтою стрічкою) у пам'ять про загиблих на вулиці Грушевського. Хоча не можна оминати той факт, що й тут також були антимайданівські сторінки (і багато), групи, які за майданівською символікою висували свої ідеї, фейкові, фальшиві аккаунти шахраїв, котрі збирали гроші нібито на потреби майданівців.

Треба додати, що через специфіку медійного ресурсу вже через декілька хвилин після аналізу наведені тут цифри зміняться, бо щогодини до груп долучаються десятки та сотні людей, інформація постійно оновлюється. Кирило Галушко та Наталія Зорба в уже згаданому нами дослідженні виявили, що Facebook — соціальна мережа, яка, на думку експертів (83%), відіграла найбільшу роль у мобілізації активності людей; Twitter — на другому місці (21%), ВКонтакте — на третьому (4%)²⁸. Узагалі, якщо в різних пошукових системах сьогодні набрати запит «Євромайдан», то серед результатів неодмінно знайдемо посилання на Facebook. Окрім цього, на нашу думку, аудиторія даної мережі (на відміну від двох попередніх) є більш інтелектуальною, оскільки велика кількість коментарів подана від науковців, політиків, політологів, містить їхній аналіз подій, шлях вирішення. Пости більш виважені, довгі, цікаві. Груп, пов'язаних з Євромайданом, найбільше. Масив інформації оновлювався в режимі нон-стоп. Користувачі все активніше втягувалися в перебіг подій. І закономірно, що в істориків виникло питання — як акумулювати, зберегти всі можливі типи та види джерел (текстові інформаційні повідомлення, коментарі, фото, відео, аудіозаписи, спогади, блоги, малюнки, фотожаби, меми, політичний гумор) про Євромайдан, що наявні у Facebook, і зробити їх доступними для науковців різних спеціальностей — соціологів, істориків, джерелознавців, етнологів, мистецтвознавців, політологів, культурологів. Про це поговоримо нижче.

Відтак, інформація, розміщена у Facebook, є досить ефективною для реконструкції подій Євромайдану. Різноманітні спільноти, публічні сторінки не лише висвітлюють хід подій, а й намагаються дати аналіз. Цінність такого

джерела, як Facebook, полягає в тому, що історик має змогу побачити та дослідити Євромайдан у всіх його проявах зсередини, через інформацію від безпосередніх учасників подій, їхніх друзів, знайомих чи колег (які постили фото, відео, текстові повідомлення), значно заощаджуючи час та зусилля. Легкість та оперативність розміщення інформації в мережі, глобальне охоплення дописувачів дозволяють поширювати її набагато швидше, ніж з використанням традиційних засобів комунікації. Повідомлення у Facebook після публікації одразу ж поширюється та обговорюється. Користувачі доповнюють, уточнюють його. Хоча іноді цінність та достовірність такої інформації знижується через невинуватено суб'єктивні оцінки подій. Тому до відбору інформації треба підходити критично. Проблемою, поряд із явними перевагами даного електронного джерела (далі — е-джерело), є достовірність, верифікація, автентичність, недостатня перевірка першоджерела; порушення авторського права, привласнення чужої інтелектуальної власності. Звичайний паперовий документ досить легко ідентифікувати, чого не скажеш про оцифрований. Ю. Ільїн вказує й на надлишковість, непотрібність, несвоєчасність, а також нерелевантність значних обсягів інформації при пошуку необхідної, коли надмірна кількість доступної для людини інформації робить більшу її частину неревалентною, тобто не корисним сигналом, а саме «шумом», відфільтрувати який надзвичайно важко. І тоді користувач відкидає взагалі все²⁹. Також, соціальні мережі є відкритими, тому відповідні органи можуть і моніторити, і виявляти опозиційних активістів. Наприклад, у Китаї офіційно заборонені такі «найбільш небезпечні» платформи, як Facebook та Twitter. Усі ці обставини створюють серйозні проблеми для ефективного використання електронних інформаційних ресурсів в інтересах прогресивного розвитку суспільства. Незважаючи на це, переконані, що саме у Facebook зосереджений найбільш величезний масив інформації щодо Євромайдану — оголошення про акції та протести, практичні поради для активістів, коментарі експертів і аналітиків, посилання на публікації в українській та західній пресі, гумор, пов'язаний із реальними подіями, фотогалерея, архіви.

У січні 2014 р. Академія української преси провела експертне опитування, у якому брали участь 64 експерти — науковці, викладачі, медіааналітики, журналісти, редактори видань та інші медіаактивісти. Вони оцінили повноту та достовірність висвітлення подій навколо Євромайдану. І цікаво, що друкована преса за середнім показником «повнота висвітлення» отримала 3,2 бали за 5-бальною шкалою, телебачення — 3,6, радіо — 2,8, а Інтернет — 4,7. При цьому достовірність матеріалів газет та радіоновин експерти оцінили в 2,9 бали, телерепортажів — у 3,1. Достовірність інформації в Інтернеті отримала 4,1 бали³⁰.

У процесі моніторингу Facebook нами було виявлено низку ресурсів, корисних і необхідних історично. Нижче подаємо опис, на наш погляд, найбільш цікавих, активних і вагомих.

Спільноти (групи)

Віртуальні співтовариства — це реальні групи людей, які для взаємобміну інформацією використовують електронні засоби та мережі. Груп, пов'язаних з Євромайданом, у Facebook найбільше. Наприклад: «Євромайдан» (<https://www.facebook.com/EuroMaidan?fref=ts>), «АвтоМайдан» (<https://www.facebook.com/automaidan?fref=ts>), «Небесна сотня» (<https://www.facebook.com/nebesnasotnya.com.ua?fref=ts>), «Ленінопад» (<https://www.facebook.com/groups/612017065534833/>), «Твій МАЙДАН — до Перемоги» (<https://www.facebook.com/groups/486386228129026/>), «Євромайдан 2013–2014» (<https://www.facebook.com/groups/evromaidan1/>), «Євромайдан SOS» (<https://www.facebook.com/EvromaidanSOS?fref=ts>), «ПОЛОВИНА МАЙДАНУ: Жіночий голос протесту» (<https://www.facebook.com/groups/255422234633303/?fref=ts>), «Жіноча сотня» (<https://www.facebook.com/zhinocha.sotnya?fref=ts>), «Всеукраїнське об'єднання Майдан» (<https://www.facebook.com/VOMaidan?fref=ts>), «Правий Сектор» (<https://www.facebook.com/RightSectorUkraine?fref=ts>), «Самооборона Майдану» (<https://www.facebook.com/samooboronaMaidanu?fref=ts>), «Euolution. doc Ukraine on Maidan» (<https://www.facebook.com/euolution/info>), «Допоможи Євромайдану» (<https://www.facebook.com/groups/dopomogadlyaeuromaidanu/>), «Euromaidan News in English» (<https://www.facebook.com/groups/333027573505745/>) тощо. Їх досить часто цитують навіть журналісти й онлайн-ЗМІ. Деякі з них відкриті (без жодних вимог і обмежень можна стати членом спільноти, мати вільний доступ до всіх новин, створювати, читати й коментувати інформацію), решта — закриті (кожен може побачити групу, але приєднатися можна або за згодою її власника, або за запрошенням друга, котрий уже є в цій спільноті; лише її члени можуть бачити повідомлення групи й створювати власні) та секретні (тільки члени групи можуть її бачити та писати в ній). Ранг групи визначається її масовістю (кількість учасників), популярністю та відвідуваністю серед користувачів мережі. Зупинимося на найбільш цікавих, відомих і активних, на наш погляд.

Рис. 2.

«Євромайдан» (<https://www.facebook.com/EuroMaidan?fref=ts>). Так виглядає обкладинка групи — закріплений запис над стіною (рис. 2).

Створена вона 21 листопада 2013 р. Це справжній агрегат новин, які збиралися з усіх незалежних медіа. Стрічка оновлювалася в режимі нон-стоп. Щодо статистики, то вона змінювалася щогодини. На час дослідження кількість людей, котрі відвідали дану спільноту, — 25 287, тих, котрі поставили свій like (відмітку «Подобається») групі, — 304 441, а тих, котрі обговорювали, — 28 084.

Слід додати, що зростання відвідуваності було пов'язане з найбільш драматичними подіями на Майдані. Для порівняння: 17 лютого 2014 р. група мала 216 212 лайків, а 21 — 242 719³¹. Головний статус — «Усе для фронту, Усе для перемоги!». Серед новин — усе, що стосується Євромайдану (подій щодо анексії Криму Російською Федерацією та військових дій на Сході України ми не торкаємося в даній статті. — Г.К.): оперативна інформація з місця подій, посилання (лінки) на відеоматеріали, публікації в ЗМІ; відгуки, пости про потребу в ліках, їжі чи інших побутових речах; координація дій учасників, повідомлення про заплановані акції. Зібрані дописи — неформальні рефлексії, коментарі, реакції і враження щодо тих чи інших подій протестного руху.

Найновішу інформацію тут можна знайти не лише в загальному потоці, а й у коментарях, яких сотні під кожним постом. Слід додати, що майже завжди це не пусті обговорення, виливання бруду один на одного (як можна досить часто побачити, наприклад, в Однокласники), а інформативні, дорослі, виважені коментарі. Фото- та відоконтент групи структурований в альбоми. Своє ставлення до інформації може виявити кожен, достатньо лише натиснути відмітку like (подобається), comment (коментувати) чи share (поділитися). Завдяки останній оперативній функції (репост) можна поширити необхідну Вам інформацію на власній сторінці. Автори дописів — студенти, журналісти, громадські діячі, митці, учені, викладачі, політики, духовенство, психологи та інші особи різного фаху. Якщо Ви є учасником групи, то гарячі новини даної спільноти автоматично опиняються зверху Вашої стрічки новин.

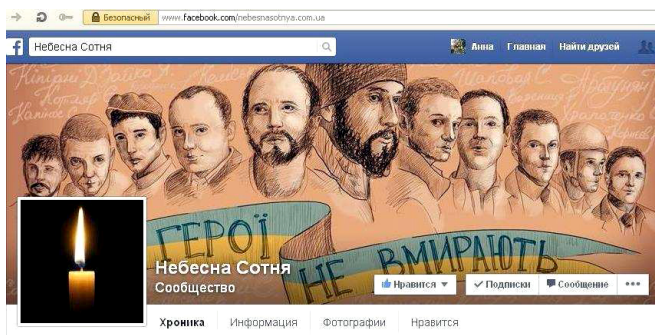

Рис. 3.

«Небесна сотня» (<https://www.facebook.com/nebesnasotnya.com.ua?fref=ts>). Попередня назва — «Тиха сотня». Так виглядає обкладинка групи (рис. 3).

Дана спільнота була створена в найдраматичніші часи тогочасних подій — 23 лютого 2014 р. Свій like спільноті поставили 64 230 користувачів, а обговорювали 906. Це сторінка пам'яті за загиблими на Євромайдані. Паралельно тут вказана електронна адреса спільноти (silent.sotnya@gmail.com), адреса ВКонтакте (<http://vk.com/nebesnasotnya>), а також окремий сайт (<http://nebesnasotnya.com.ua/>), де розміщені фото загиблих і коротка інформація про них. Мета спільноти — знайти історії життя героїв, розповісти про них, пам'ятати їх. Дійсно, адже полегли люди — це більше, ніж цифри, рядки статистики. Інформація в цій групі подається в такому вигляді: відомості про загиблу людину, спогади її рідних, друзів чи знайомих, фото, інколи відео.

Усе інше — повідомлення свідків подій, вірші, малюнки — можете теж побачити на стіні групи або в коментарях дописувачів; також є можливість самостійно розмістити певну інформацію.

На нашу думку, це не лише цікавий паблік, а так би мовити внутрішній, особистий, адже перед нами постає життя героїв, усе, що вони любили, чого прагнули, так чекали, як бачили майбутнє держави.

Треба додати, що вийшла друком книга пам'яті «Небесна сотня», що складається з хроніки Євромайдану та біографій героїв Небесної сотні, спогадів їхніх родичів, близьких, друзів, побратимів та містить багато фотографій. Це видання — німе нагадування про те, якою ціною здобутий новий шанс стати справжньою європейською державою³².

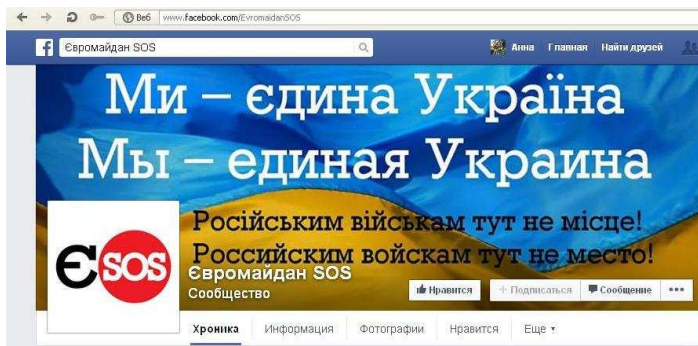

Рис. 4.

«Євромайдан SOS» (<https://www.facebook.com/EvromaidanSOS?fref=ts>). Так виглядає обкладинка групи (рис. 4).

Ця спільнота створена 30 листопада 2013 р. після жорстокої розчистки акції протесту з метою надання допомоги постраждалим на Євромайдані. Кількість людей, котрі поставили свій like, — 118 950, а тих, котрі обговорювали, — 14 077. Група має власний сайт (<http://euromaidansos.org>), зазначені контактні телефони гарячої лінії. У цьому пабліку інформували про зниклих, постраждалих або ж затриманих міліцією мітингарів, про потребу у волонтерах, необхідну допомогу, про знайдені документи, загублені чи пошкоджені

речі учасників протесту, надавалися розроблені зразки заяв для потерпілих та людей, котрі шукали своїх зниклих близьких.

«Євромайдан SOS» співпрацює з журналістами та юристами, котрі готові надати допомогу. Також є посилання, де зібрана інформація про виконані справи. Група має власний архів фото та відео.

Рис. 5.

«АвтоМайдан» (<https://www.facebook.com/automaidan?fref=ts>). Так виглядає обкладинка групи (рис. 5).

Група створена 30 листопада 2013 р. Кількість людей, котрі поставили свій like, — 17 935, а тих, котрі обговорювали, — 1527. Вона має власний сайт (<http://automaidan.org.ua>), архів фото та відео. Її девіз — «АвтоМайдан — зміни можливі, їдь з нами!». Це публік небайдужих людей (самостійно організованих автомобілістів), котрі конкретними діями довели, що є патріотами своєї держави. Їхній рух сколихнув Україну. Основною функцією спільноти була інформація про блокування адміністративних будівель, помешкань членів режиму, супроводження та евакуацію активістів, патрулювання вулиць.

«АвтоМайдан» — це протест, який переріс у системний автоспротив і цілісну субкультуру.

Окрім загальних, існують спеціалізовані групи.

«Жіноча сотня» (<https://www.facebook.com/zhinocha.sotnya?fref=ts>). Так виглядає «шапка» групи (рис. 6).

Група створена 3 лютого 2014 р. Це об'єднання активісток Майдану. Мета «Жіночої сотні» — активізація жіночого протестного руху та підтримка Євромайдану, участі жінок у всіх ініціативах, пов'язаних із ним.

Цікаво, що український жіночий фонд підготував збірку інтерв'ю під назвою «Майдан. Жіноча справа», де представлені як спогади очевидиць, учасниць, так і важливі соціальні ініціативи, що виникли на хвилі Майдану³³.

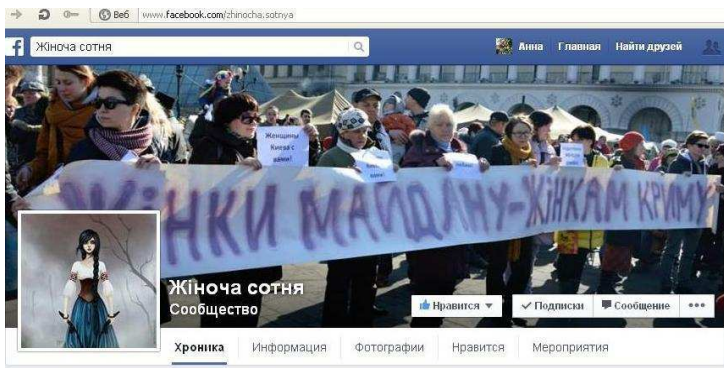

Рис. 6.

«Майдан. Медики» (<https://www.facebook.com/maidanmed?fref=ts>). Так виглядає обкладинка групи (рис. 7).

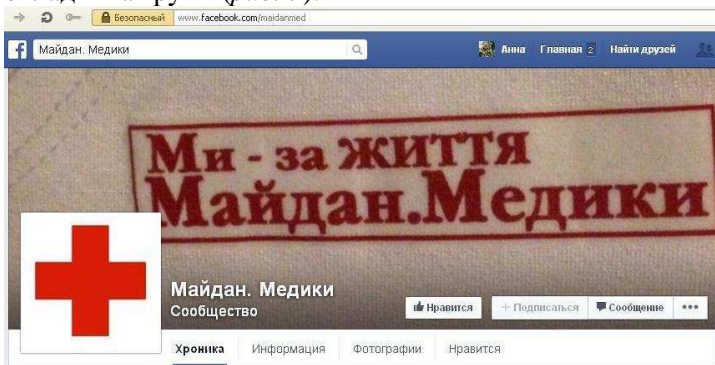

Рис. 7.

Група створена 2 лютого 2013 р. Містить інформацію про пункти медичної допомоги, про постраждалих; рекомендації лікарів.

Не менш цікавою, оригінальною та корисною є спільнота «Поезія Майдану» (<https://www.facebook.com/poemsofmaidan/info>), створена 13 лютого 2014 р. Так виглядає обкладинка групи (рис. 8).

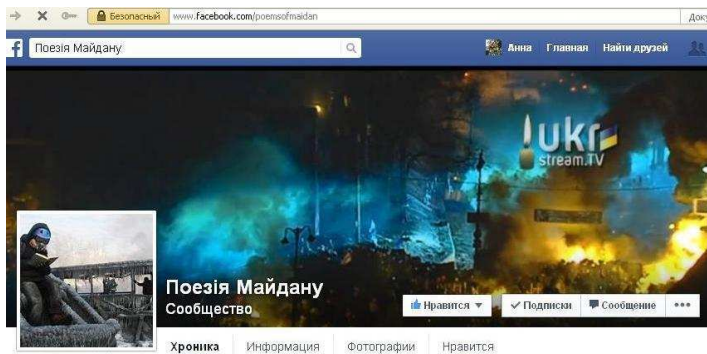

Рис. 8.

Тут постили вірші, присвячені подіям на Майдані.

Інший корисний ресурс у Facebook — блог.

Блог — приватна сторінка в мережі Інтернет, такий віртуальний простір, де людина представляє особисто себе, свої думки, інтереси, захоплення, знання тощо для онлайн-аудиторії. Це ніби щоденник, який постійно оновлюється власником. Для нього характерні короткі записи тимчасової значущості. Тобто це стрічка, в якій у хронологічному порядку згідно з датами публікації блогером ідуть дописи, так звані пости, один за одним. Оскільки з часом їх накопичується багато, то найновіший займає верхню частину першої сторінки. Надзвичайна популярність блогів зумовлена легкістю публікації та ментальною доступністю в Інтернеті. Записи тут завжди викликають активне обговорення. Цінність цього джерела зумовлена особливостями свого походження, адже блог належить конкретному автору, а відтак відображає безпосереднє сприйняття ним історичних подій і явищ та нерідко містить такі відомості, яких немає в інших джерелах. Найбільшою його перевагою є можливість всебічного спілкування з аудиторією.

Блоги стали джерелом новин для мейнстрімових медіа. Одночасно вони також є гейткіперами, які визначають, які саме новини та проблеми в суспільстві цікавлять маси; створюють фрейми політичних дебатів, мобілізують виборців, виконують роль джерел, за якими новинні медіа перевіряють правдивість тих чи інших тверджень³⁴.

Найвідоміший і найцікавіший блог у Facebook, пов'язаний з Євромайданом, на наш погляд, — блог Христини Бердинських «Єлюди — maidaners» (<https://www.facebook.com/maidaners/timeline>), створений 19 грудня 2013 р. Так виглядає його обкладинка (рис. 9).

Рис. 9.

Це блог про тих, хто допомагав Євромайдану, надихав його, про простих людей. Кожний пост — окрема історія, ціле життя. До нього також прикріплене фото, яке Христина Бердинських робила просто на свій телефон. Особливістю всіх публікацій є їхня емоційність, відкритість, щирість, концентрація на особистості. Це ніби сповідь, запис у щоденнику. Коли читаєш

— співпереживаєш людині, пропускаєш її життя через себе. До речі, тут є пост про, на жаль, першу жертву кривавих подій січня — Сергія Нігояна, який віддано любив Україну, поклавши за неї життя, і навіть не здогадувався, що навіки стане Героєм...

Христина Бердинських зазначає, що їй «цікаві люди, які прийшли на Майдан від щирого серця. «Єлюди» — це мій щоденник і точно не кампанія в соціальних медіа»³⁵. Це розповіді про простих, але разом із тим неординарних і таких щирих людей, з якими їй довелося познайомитися на Майдані — місці, де в той час будувалася нова свідомість, нова культура, нова сторінка в історії держави. «Щодня я зустрічала прекрасних людей. Скромних і водночас упертих та відчайдушних. Із різним рівнем доходів і різною освітою. Хтось із заходу, хтось зі сходу. У кожного своя унікальна доля. Один малює картини, другий будує будинки, третій — власник бізнесу», — говорить про свій унікальний досвід журналістка³⁶. Однак проект Христина Бердинських закрила ще наприкінці травня. На своїй сторінці у Facebook такий крок пояснила тим, що виникло бажання повернутися до нормального життя. «Я вдячна читачам, волонтерам із різних країн світу, людям, які відкривали мені серця і розповідали свої історії. Також дякую тим, хто був зі мною увесь час», — висловила вдячність Христина Бердинських³⁷. Хоча й додала, що при потребі продовжить оновлювати сторінку. До речі, з'явилася її книга, упорядкована на базі матеріалів проекту «Єлюди — maidaners», — «Єлюди. Теплі історії з Майдану»³⁸. Також авторка відомого блогу отримала премію імені Олександра Кривенка «За поступ у журналістиці».

Особисті сторінки

Значна увага користувачів у Facebook прикута до лідерів революційного руху, серед яких здебільшого відомі політики, громадські активісти, експерти різних галузей, журналісти та інші публічні люди (актори, співаки, художники), котрі активно користуються соціальними мережами та створюють власні публічні сторінки. Вони брали активну участь у подіях; публікували власну аналітику, прогнози, ділилися враженнями та коментарями, які часто були дуже емоційними й критичними, саме спершу на своїй сторінці у Facebook, а вже потім у поважних виданнях. У зв'язку з подіями Євромайдану більшість із них перестала писати про своє приватне життя, враження від новопридбаної речі, відвідини нової вистави, чудовий відпочинок тощо й усю свою увагу зосередила саме на Євромайдані.

Такі публічні персони виступали своєрідними ньюзмейкерами: їхні пости у Facebook надавали більше інформації й глибинного аналізу, аніж деякі традиційні медіа³⁹. Вони не лише прагнули відобразити свою індивідуальність в оцінках подій, у прогнозах, а й викликати довіру в якомога більш широкого кола користувачів. Записи оновлювалися постійно, їх можна коментувати та ділитися ними у своїй хроніці. Як бачимо сьогодні, центральні телеканали та інші ЗМІ постійно посилаються на такі сторінки як на першоджерело. Наприклад, у Facebook можна «читати» А. Авакова, А. Яценю-

ка, С. Вакарчука, Р. Лижичко, Л. Оробець, А. Гриценка, Ю. Луценка, В. Кличка, О. Ляшка та багатьох інших публічних осіб, котрі про всі свої дії та враження повідомляють у власній хроніці.

Досить часто сторінку відомої людини замість неї веде її прес-служба. Це можна визначити за манерою висловлювання, характером повідомлення (емоційність, відсутність канцеляризмів), каналом публікації, грамотністю. Але частіше діє комбінований варіант, коли сторінку ведуть і політик, і його прес-служба.

Посилання на ЗМІ (лінки)

У Facebook також велика кількість посилань на різноманітні видання, сайти, які пропонують читачам актуальну інформацію, оперативне оновлення новин: «Українська Правда», «Hromadske.tv», «Espresso.tv», «YouTube», «1+1», «Тиждень.ua», «Сensor.net.» та інші. Такі посилання багатократно посилюють інформаційне наповнення опублікованого матеріалу.

«Сьогодні Майдан залишає враження відкритої рани — рани, що не лікується, але загниває... Пережиті драматичні місяці надій і страждань, масової ейфорії і смертельних боїв залишили справжню рану на тілі й у душах багатьох людей»⁴⁰. І безсумнівно, що інформація про події Євромайдану, репрезентована соціальними мережами (у нашому випадку — Facebook), уже зараз становить суттєвий інтерес для фахівців різних дослідницьких напрямів, є суспільно значущою, оскільки дає змогу історикам не тільки реконструювати події, всебічно й повно висвітлити їх, а й мати доступ до інформації, зібраної «у вирі подій», так би мовити «по гарячих слідах»; це ніби літопис життя суспільства. Це можливість створити історію України в документах. Проте досить часто деякі ресурси змінюють свій профіль або ж взагалі перестають існувати. Користувачі в будь-який момент можуть видалити власні коментарі. Складність полягає й у дефіциті часу, наявних величезних обсягах інформаційних ресурсів, їхній структурній різноманітності й різній якості. Логічно, що виникає питання: як же організувати збирання, збереження та «розвіртуалізацію» (роздруківку, архівацію) цих електронних матеріалів; як стимулювати до її вивчення, подальшого розвитку на всіх наявних рівнях продукування; як створити якісне джерело комплектування цією оперативною інформацією.

Як ми вже зазначали, цікаву ідею щодо збереження зовнішнього вигляду е-джерела запропонувала О.В Юркова⁴¹. По-перше, на її думку, найдоцільніше робити скріншоти. Це швидко, зручно, має естетичний вигляд і точне зображення. Окрім цього, фіксується дата, час публікації, лінк, автор (нік, під яким даний користувач зареєструвався), коментарі, інформація про поширення. Слід додати, що гіпертекстове посилання дає доступ до потрібного документа за лічені секунди, а не тижні телефонних переговорів і очікування доставки поштою⁴². Тобто доступ до джерела негайний, зменшуються витрати на пошук та отримання необхідної інформації. Якщо ж пост

завеликий, а коментарів більше, ніж можна побачити на екрані, то зручно робити кілька послідовних скріншотів.

Щодо їх збереження, то дослідниця пропонує робити це або на жорсткому диску комп'ютера, або флешках, дисках і різних «хмарних сервісах». Це стосується також фото, аудіо й відео, які доречно теж копіювати, завантажувати та зберігати так само. Аби не заплутатись із зібраним матеріалом, варто систематизувати скріншоти, можливо, за датою створення (найпростіше) або ж за тематикою, групою, автором тощо.

Також, якщо немає часу на цей процес, то доцільно використати таку опцію Facebook, як «група», де матеріали зберігаються якнайкраще. Можна створити «відкриту» або «закриту» групу, куди її члени зможуть вносити матеріали за певною темою, а можна «секретну», для себе (мінімум 2 учасники), куди можна буде «скидати» необхідні матеріали або ж навіть ті самі скріншоти. За таким принципом можна розробити окремий веб-сайт, контент і зміст якого будуть пов'язані із Євромайданом, що дасть можливість історикам та іншим дослідникам вивчати та розвивати феномен Євромайдану в Україні.

Узагалі-то, вважаємо, що візуалізація пам'яті про Євромайдан (тобто історія, подана в наочній формі) є дуже доречною. Адже завдання зображення — конкретизувати словесний образ, передати емоційне ставлення та уявлення про нього, розкрити його зміст, доповнити, пояснити, дати інформаційний привід, наочно схарактеризувати людей, події, історію та сучасність. Візуалізація сприяє розумінню складних та різноманітних даних за рахунок здатності зорової системи людини бачити закономірності, відшукувати вже знайоме, виявляти тенденції й відхилення⁴³.

Цікаву ідею запропонувала газета «День», яка підготувала саме інтерактивну візуалізацію подій Євромайдану в хронологічному порядку — від початку протестів (перший мітинг на Майдані Незалежності 21 листопада, студентські сутички, страйки, штурми, падіння пам'ятника Леніну та інші події) до кінця лютого (криваві бої, оплакування загиблих)⁴⁴. Тобто це такий щоденник, який користувач може гортати день за днем, обираючи дату та подію внизу екрану. Клацнувши на будь-який ярлик, можна перейти до детального опису події з фото- або відеоматеріалом до неї та посиланням.

Власний мультимедійний проект «Євромайдан. Хроніка відчуттів», створений на основі однойменної книги, презентувала компанія «GUTENBERGZ»⁴⁵. Він складається з хронології подій, текстів українських письменників (Сергія Жадана, Тараса Прохаська, Юрія Андруховича), а також історій героїв Невесної Сотні.

Розпочав роботу інтернет-проект Maidanchronicles.com, що фіксує історію подій Євромайдану візуально разом із посиланнями⁴⁶. Як джерела інформації, він використовує різноманітні соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram, Вконтакте), Youtube, ЗМІ, новинні сайти. У подальшому хроніка подій буде відсортована по днях, категоріях, темах.

Свою візуалізацію подій запропонували також і соціальні мережі. Наприклад, Twitter опублікував візуалізацію всіх записів, в яких використувався хештег #euromaidan⁴⁷. Для цього було використано дані найактивніших протистоянь — з 19 по 23 січня 2014 р. Окрім цього, зазначено інформацію про те, як у всьому світі користувалися цим хештегом.

Дещо інший візуалізований аналіз використання такого соціального ресурсу, як Instagram, запропонувала дослідницька група на чолі з Левом Миновичем. Проект назвали «The Exceptional & The Everyday: 144 Hours in Kiev» («Неймовірне та щоденне: 144 години в Києві»). Він охоплює понад 13 000 фото, що завантажували користувачі цієї мережі протягом 17–22 лютого в центрі Києва⁴⁸. Аналізовані зображення були відфільтровані за такими тегами: #euromaidan, #євромайдан, #майдан та ін. Проте дослідники зазначають, що не всі фото стосувалися власне цих подій. Зокрема, це були типові для Instagram селфі. І хоча такі фото можна вважати зайвими в сенсі аналізу даних, вони демонструють зв'язок між винятковим, особливим і буденним. Один із розділів даного проекту присвячений аналізу «візуальної мови революції» в соціальних мережах. Еліс Тіфентейл дослідила, яким було типове зображення протестного Майдану в Instagram, виділивши 29 категорій контенту. Найбільш повторюваними елементами виявилися: натопт людей, вогонь, дим, прапор, барикади, графіті та слогани, а також квіти і свічки⁴⁹. На наш погляд, такий проект дає змогу відтворити візуальний наратив Євромайдану, відкриває ширші можливості історикам для аналізу цієї події.

У Києві презентували міжнародний проект «Пам'ять Майдану», метою якого є збереження пам'яті про події зими 2013–2014 рр. Так буде створено архів усної історії Майдану, який зберігатиметься в Українському інституті національної пам'яті. Збір спогадів здійснюють: Український інститут національної пам'яті, Фонд збереження пам'яті Майдану, Київський університет імені Бориса Грінченка, Дослідний центр Східної Європи Бременського університету Німеччини, Каунаський університет імені Вітаутаса Великого. Збирали спогади безпосередньо на Майдані, і це переважно аудіозаписи — живі емоції, віра, воля, неможливі зусилля непересічних людей. Проект «Пам'ять Майдану» відкритий до співпраці⁵⁰. Семен Глузман, очільник «Фонду збереження історії Майдану», зазначає: «Змінювались міфи, змінювались імена, зникали розстріляні і з'являлись ті, хто буде розстріляний потім. У результаті всіх привчили до відносності пам'яті і самої історії. Саме тому ми зобов'язані з усіма можливими деталями записати і проаналізувати Майдан»⁵¹.

Центр міської історії Центрально-Східної Європи (м. Львів) започаткував проекти, які повинні зафіксувати Євромайдан як історичне явище. Перший — «Голоси супротиву та надії» — це документація інтерв'ю учасників Євромайдану. Мета — через їхню індивідуальну перспективу та історії задокументувати важливі для України події. Проект «Історія, що твориться сьогодні» — збір фотографій, відео-, та аудіоматеріалів, спогадів учасників⁵².

Центральний державний архів зарубіжної українки планує створити архівний фонд про Євромайдани, які організували українці за кордоном⁵³.

Щодо «розвіртуалізації» зібраного матеріалу, то О.В. Юркова, наприклад, пропонує вести її двома способами. Найпростіше — робити роздруківки скріншотів у читабельному розмірі й зберігати їх у традиційному паперовому архіві (бажано залучати до цієї справи поважні інституції, наприклад, Інститут історії України НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Центральний державний історичний архів України в м. Києві, Центральний державний електронний архів України, різноманітні фонди бібліотечних установ та інших інформаційних центрів тощо), однак, на нашу думку, акумуляція цього виду інформації на паперових носіях дуже ускладнює їхнє використання, створює серйозні проблеми для тривалого зберігання тощо. Можна також весь документальний матеріал копіювати й фіксувати в текстовому електронному форматі (разом із лінком та датою копіювання)⁵⁴. А можливо, публікувати як збірник матеріалів.

Треба сказати, що Андрій Миргородський і Анастасія Савицька, за підтримки волонтера Євромайдану Гліба Лірника, видали книгу, що складається з автентичних повідомлень, дописів звичайних користувачів Facebook про Євромайдан у хронологічному порядку — 700 сторінок реальної історії. Як зазначають упорядники, «ця книга про звичайних людей..., які минулої зими, як один, плакали і молилися, говорили і кричали, йшли і бігли, шукали і знаходили, ... просили про допомогу і допомагали... Ця книга про незвичайних людей, які за одну зиму перетворилися в Націю»⁵⁵. Видання нагадує хроніку, містить кілька фотографій із місця подій та має такі розділи: «Михайловская площадь. Ноябрь», «Слишком мирный протест. Декабрь», «Первые смерти. Январь», «Пожалуйста, не надо больше крови. Февраль», «Посттравматический синдром. Март», «Фантомная боль. Апрель / Май / Июнь». Книга має дуже емоційний вплив, читаючи кожний опублікований у ній пост, осмислюєш ті дні через життя окремої людини, її відчуття, вчинки, прагнення, настрої, внутрішні переживання. За допомогою такого видання можна не лише реконструювати події Євромайдану, а й говорити про особистісне в історії — як таке явище докорінно змінило життя кожного з нас.

Письменниця, класик сучасної української літератури Оксана Забужко завершила роботу над книгою «Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву». Вона простежує в хронологічній послідовності зміну настроїв і глибинні психологічні трансформації в українському суспільстві від Євромайдану часів листопада 2013 р. Книгу складено з найпопулярніших за цей час дописів у соціальних мережах, інтернет-публікацій та фрагментів новинної стрічки, зі свідчень понад сотень очевидців подій, серед яких — як відомі літератори, блогери, журналісти, так і анонімні мережеві «ніки»⁵⁶.

7 листопада 2014 р. вийшла ще одна книга, яка досліджує феномен Євромайдану — «#EUROMAIDAN — History In The Making»⁵⁷. До неї ввій-

шли понад 200 фотографій, багато з яких публікуються вперше; тексти відомого українського історика Ярослава Грицака й філософа Тараса Лютого, які досліджували феномен і міфологію Євромайдану. Тексти викладені українською та англійською мовами. Видання складається з розділів «Віче», «Кухня», «Правий сектор», «Самооборона», «Творчість протесту», «Культура», «Архітектура», «Медики», «Антимайдан», «Журналісти», «Беркут», «Предмети», «Самоорганізація», «Локації» й нарешті «Люди».

Наведені рекомендації, певна річ, попередні й потребують подальшої детальної розробки вчених. Можливо, навіть створення принципово нового виду носіїв для електронної інформації для швидкого оперування великими інформаційними масивами.

Отже, на визначений у дослідженні період Євромайданом були охоплені всі соціальні мережі, проте величезний пласт інформації акумульований саме у Facebook, за допомогою аналізу якого можна вирішувати певне коло джерелознавчих питань. Facebook, призначений для побутового спілкування, трансформувався в окремий вид медіа, став новим і в той же час основним джерелом інформації та був надзвичайно корисним і необхідним у тих умовах. Тут наявні різні види джерел (тексти, аудіо, фото, відео), що потребують фіксації, збереження, детального вивчення, дослідження, аналізу та доступу для науковців різних спеціальностей. Facebook надав можливість користувачам перебувати в спільному інформаційному середовищі, він, «як транспорт, несе інформацію. І ступінь її впливу залежить від якості цієї інформації»⁵⁸.

У зв'язку з цим, доцільно говорити про Facebook саме як про сучасне історичне джерело фіксації перебігу Євромайдану. Історики отримали небувалий за масштабами масив матеріалів для досліджень. І головним пріоритетом повинна бути організація, зберігання й використання інформації, цінність і значущість якої будуть визначати користувачі. На нашу думку, це дає змогу не лише зберегти пам'ять про події, а й побачити історію революції, написану людьми, такою, якою її бачили українці — своїми очима, без цензури, без потрібного кута подачі.

Кожен отримає можливість доторкнутися до живої історії в мить її творення.

Багатоплановість, багатовимірність соціальної мережі, за умови наукового підходу до неї, робить дане джерело справді унікальним, адже це дає нам можливість досліджувати не тільки перебіг подій, а й історію формування громадських ініціатив та організацій, швидкість розповсюдження інформації та ідей, їхню підтримку, розвиток або ж неприйняття, заперечення; вплив влади на суспільство й навпаки. Історія твориться тут і відбувається зараз. Кожен із нас є її співавтором. Важливість моменту, динаміка розвитку, зміни, погляд у майбутнє — це те, що необхідно задокументувати для подальшого осмислення в академічному та громадському середовищах. Маючи технічні можливості, ми можемо зафіксувати енергію, яка панувала на Май-

дані, і потім показати її наступним поколінням, зробити свій внесок у колективну пам'ять.

Отже, безумовно, феномен Євромайдану в його соціологічному, політичному та культурному вимірах становить собою найбільш яскравий і цікавий об'єкт поточного вивчення українських реалій кінця 2013 — початку 2014 рр. Ми зосередилися саме на огляді інформативного потенціалу соціальної мережі Facebook. Зазначимо, що наш аналіз не є вичерпним і потребує подальшого вивчення та конкретизації.

1. *Набитович І.* Вплив соціальних медіа на демократичні процеси як теоретична проблема // *Spheres of Culture*. — Lublin, 2012. — Vol. 1. — P. 303.

2. *Панакін Г.* Сучасна електронна археографія: предмет, специфіка, складові, стан дослідження // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Електронні інформаційні ресурси. Збірка наукових праць / Відп. ред. Г.В. Боряк. — К., 2013. — Число 21. — С. 45.

3. *Горова С.В.* Інтернет-ЗМІ як об'єкт бібліотечної інформаційної діяльності. — К., 2013. — С. 11.

4. К обществам знания: всемирный доклад ЮНЕСКО [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843r.pdf>. — Загл. с экрана. — С. 29.

5. *Горова С.В.* Вказ. пр. — С. 69.

6. *Набитович І.* Оп. cit. — P. 296.

7. *Горова С.В.* Вказ. пр. — С. 188.

8. *Химция Н.* Використання національного Internet-контенту у дослідженнях новітньої історії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20746/1/38-90-91.pdf>. — Назва з екрану.

9. Історичне джерелознавство: підручн. / Я. Калакура, І. Войцехівська, С. Павленко та ін. — К., 2002. — С. 79.

10. *Орлова Д.* Євромайдан і медіа: дослідницький погляд [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.ejo-online.eu/1771/>. — Назва з екрану.

11. Там само.

12. *Тимчук Д.* Інтернет-дискурс у соціальній мережі «Facebook» на прикладі Євромайдану 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://naub.ua.edu.ua/2014/internet-dyskurs/>. — Назва з екрану.

13. *Недавня О.* Спроба першого релігієзнавчого аналізу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/studios/studies_of_religions/54976/. — Назва з екрану.

14. *Наріжна В.* Євромайдан у текстах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://krytyka.com/ua/articles/evromaydan-u-tekstakh>. — Назва з екрану.

15. Відеоконференція про Євромайдан [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukma.edu.ua/index.php/podij/icalrepeat.detail/2014/06/26/602/>. — Назва з екрану.

16. *Галушко К., Зорба Н.* «Українська Facebook-революція?» Соціологічне дослідження «Соціальні мережі на тлі Євромайдану» (листопад—грудень 2013 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://historians.in.ua/index.php/doslidzhennya/1162-kyrylo-halushko-nataliia-zorba/>. — Назва з екрану.

17. *Зіневич Н., Потапенко С.* Семінар «Євромайдан як культурний феномен руху протесту: джерела, методи, перспективи дослідження»: післямова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archeos.org.ua/?p=3245/>. — Назва з екрану.

18. *Barberá P., Metzger M.* How Ukrainian protestors are using Twitter and Facebook [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2013/12/04/strategic-use-of-facebook-and-twitter-in-ukrainian-protests/>. — Назва з екрану.

19. Рекламисти підготували ролик про українську цифрову революцію [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/33780>. — Назва з екрану.

20. *Саваневський М.* #Євромайдан: українська цифрова революція та останній шанс аналоговим політикам стає цифровими [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2013/11/29/evromaydan/>. — Назва з екрану.

21. *Клочко Т.* «Євромайдан» визнали словом року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://espreso.tv/new/2013/12/27/evromaydan_vuznaly_slovom_roku/. — Назва з екрану.

22. *Саваневський М.* Вказ. пр.

23. *Дорош М.* Як революційні події міняли аудиторію медіа сайтів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/28980>. — Назва з екрану.

24. *Набитович І.* Ор. cit. — Р. 296.

25. *Кривітченко О.О.* Євромайдан-майдан як біополітичні спільності нового типу, що самоорганізуються [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Grani_2014_6_14.pdf. — Назва з екрану. — С. 73.

26. *Саліженко Ю.* Максим Саваневський, Watcher.com.ua: тренди українського Інтернету [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lab.platfor.ma/maksim-savanevskii/>. — Назва з екрану.

27. Користувачі Facebook і ВКонтакте активно підтримують Євромайдан [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1502805>. — Назва з екрану.

28. *Галушко К., Зорба Н.* Вказ. пр.

29. *Ильин Ю.* Маятник внимания [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.computerra.ru/features/243301>. — Загл. с екрана.

30. Інтернет, соціальні мережі зводять нанівещь всі спроби замовчувати події в Україні (результати експертного опитування щодо інформування про події на Євромайдані) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/?cat=main&subcat=Evromaydan>. — Назва з екрану.

31. *Ганжа Л.* Фейсбук-сторінка «Євромайдан»: Оперативніше за інформгентства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://redactor.in.ua/ru/actual/5981.Feysbukstorinka_Evromaydan_Operativnishe/. — Назва з екрану.

32. Вийшла друком книга пам'яті «Небесна сотня» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cultprostir.com.ua/uk/news-single/viyshla-drukomy-kniga-pam'yati-Nebesna-sotnya>. — Назва з екрану.

33. Український жіночий фонд видав збірку інтерв'ю «Майдан. Жіноча справа» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/31511>. — Назва з екрану.

34. *Набитович І.* Ор. cit. — Р. 298.

35. Христина Бердинських: «"Слюди" — це мій щоденник, і точно не кампанія в соціальних медіа» [розмова з авторкою резонансного проекту Христиною Бердинських / підгот. Олена Коркодим] // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/profesiya/2014-05-15/93630>. — Назва з екрану.

36. *Девда Ю.* «Слюди» — більше, ніж просто щоденник... [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://svitdlatebe.blogspot.com/2014/07/blog-post_19.html. — Назва з екрану.

37. Там само.

38. Христина Бердинських презентувала свою книгу «Слюди. Теплі історії з Майдану» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/kontekst/2014-07-03/95359>. — Назва з екрану.

39. *Чорнокондратенко М.* Феномен Євромайдану у медіа [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.ejo-online.eu/1583/>. — Назва з екрану.

40. *Гундорова Т.* Майдан як симптом: травма, рана і крипта [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://krytyka.com.ua/community/blogs/maydan-yak-symptom-travma-rana-i-krypta>. — Назва з екрану.

41. Юркова О. Фейсбук як новий тип історичного джерела: спроба характеристики та практичні завдання архівування документів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?litera&id=9581&navStart=1>. — Назва з екрану.
42. Тім Бернерс-Лі. Заснування Павутини: з чого починалася і до чого прийде Всесвітня мережа. — К., 2007. — С. 39.
43. Шевченко В. Функціональність візуального контенту в міжкультурній комунікації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/nz_ij/nz_ij_2013_53.pdf. — Назва з екрану.
44. «День» підготував візуальну хроніку «Революція гідності» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/31220>. — Назва з екрану.
45. Компанія «GUTENBERGZ» презентувала мультимедійний проєкт «Євромайдан. Хроніка відчуттів» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/34005>. — Назва з екрану.
46. Створено сайт, що фіксує хроніку Євромайдану в Києві для історії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/internet/2013-12-16/88520>. — Назва з екрану.
47. Twitter візуалізував усі записи світу із хештегом #euromaidan [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/27149>. — Назва з екрану.
48. The Exceptional & The Everyday: 144 Hours in Kiev [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.the-everyday.net/p/the-extraordinary-and-everyday.html>. — Назва з екрану.
49. Там само.
50. В Україні створюють архів усної історії Євромайдану [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/short/2014/09/27/144911/>. — Назва з екрану.
51. Півтисячі годин спогадів про ЄвроМайдан стануть частиною архіву Майдану [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/pivtisyachi-godin-spodadiv/>. — Назва з екрану.
52. Історики фіксуватимуть живі голоси Євромайдану [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://archeos.org.ua/?p=1879>. — Назва з екрану.
53. Українців діаспори просять долучитися до створення архіву Євромайдану [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrgazeta.eu/diaspora/diaspora-ukrajiny/14113/>. — Назва з екрану.
54. Юркова О. Вказ. пр.
55. Миргородский А., Савицкая А. Фантомная боль #maidan. Публицистика. — К., 2014. — С. 2.
56. Оксана Забужко завершила роботу над книгою про події в Україні останніх місяців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/kontekst/2014-08-12/96886>. — Назва з екрану.
57. Вийшла перша книга-дослідження феномену Євромайдану [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oschadnybank.com/ua/press-service/news/3018195/>. — Назва з екрану.
58. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wiki-Leaks: медіа комунікації / Г. Почепцов. — К., 2012. — С. 79.